

ORIENTACE STUDENTŮ OŠETŘOVATESTVÍ NA PÉČI A PROFESNÍ ODBORNOST

CARING AND NURSING EXPERTISE ORIENTATION IN NURSING STUDENTS

Kateřina Ratislavová¹, Kateřina Kravcová²

Abstrakt

Východiska: Motivace ke studiu oboru všeobecná sestra je téma velmi aktuální vzhledem k nedostatku zdravotnických pracovníků v ošetrovatelské praxi. Tento problém je diskutován nejen u nás, ale i v zahraničí a hledají se faktory, které souvisí s motivací studentů ošetrovatelství ke studiu, jeho úspěšnému ukončení a k práci v oboru.

Cíl: Cílem výzkumu bylo zjistit, jaká je orientace studentů nelékařských zdravotnických oborů na péči a profesní odbornost. Zajímalo nás, jaké jsou rozdíly v motivaci ke studiu a orientaci na ošetrovatelství mezi studenty oboru praktická sestra, diplomovaná všeobecná sestra a bakalářského oboru všeobecná sestra.

Metody: Průřezová studie probíhala na středních a vyšších zdravotnických školách a na vysokých školách v Plzeňském a Středočeském kraji. Data byla shromážděna anonymně pomocí dotazníku.

Výsledky: Výsledné souvislosti vycházejí z odpovědí 193 respondentů. Z dotazníku, který se zaměřil na Orientaci na péči a profesní odbornost, bylo zjištěno, že výsledky obou škál se u skupin rozdělených dle úrovně vzdělání studentů statisticky významně neliší. Na Orientaci na péči má vliv faktor Pohlaví ($p = 0,002$), Základní zkušenost s ošetrováním v rodině ($p = 0,04$), Přímá pracovní zkušenost s ošetrováním nemocných ($p = 0,001$), Ošetrovatelství jako hobby ($p = 0,031$) a Rozhodnutí setrvat v oboru ($p = 0,000$). Tyto proměnné míru orientace na ošetrovatelství/ošetrování nemocných ovlivňují kladně. Na Orientaci na profesní odbornost má pozitivní vliv pouze Přímá pracovní zkušenost s ošetrováním nemocných ($p = 0,026$) a Rozhodnutí setrvat v oboru ($p = 0,000$).

Závěr: Většina zdravotnických systémů ve světě se potýká s nedostatkem kvalifikovaného personálu na všech úrovních poskytovaných zdravotnických služeb. Je tedy důležité odhalit příčiny a řešit následky pro zachování kvalitní a dostupné péče.

¹ Katedra ošetrovatelství a porodní asistence, Fakulta zdravotnických studií, Západočeská univerzita v Plzni

² Kardiochirurgické oddělení, Fakultní nemocnice v Plzni

Klíčová slova

průřezová studie, ošetřovatelství, motivace, studium, obor všeobecná sestra

Abstract

Background: Motivation to study general nursing is very actual theme because of lack of nursing professionals in nursing practice. This problem is discussed not only in Czech Republic, but also in foreign countries and there is effort to find the factors of student's motivation to study nursing profession, to finish this study with success and to find the work in practice.

Aim: The aim of theses was discover nursing student's orientation to nursing and healthcare expertise. We tried to find the differences in motivation to study and orientation to nursing between groups of students several specialization – Practice Nurse, General qualified Nurse and General Nurse with Bachelor title.

Methods: Cross-sectional study was made at the Nursing practice school, the High level nursing college in Pilsen region and Central Bohemian Region and at The University of West Bohemia. The information was collected anonymously via questionnaire.

Results: The resulting context come out from 193 answers of respondents. When we compare answers from Orientation to caring and nursing expertise questionnaire, we did not find out statistic differences between groups of students specific educational fields. When we compare specific factors relating with Orientation to caring questionnaire we find out significant differences between factors of Gender ($p = 0.002$), Basic experience with caring in family ($p = 0.04$), Direct work experience with care of patient ($p = 0.001$), Nursing like a hobby ($p = 0.031$) and Decision to stay in healthcare profession ($p = 0.000$). These variable values have a positive influence for results Orientation to caring questionnaire. When we compare these factors with Orientation to nursing expertise, there were significant only two factors, Direct work experience with care of patient ($p = 0.026$) and Decision to stay in healthcare profession ($p = 0.000$).

Conclusion: The most of Healthcare systems on the world contend with lack of qualified healthcare professionals on every level of provided healthcare services. This is the reason to find out causes of this problem and solve the consequences for maintenance quality and availability care of patient.

Keywords

cross-sectional study, nursing, motivation, study, specialization of general nurse

ÚVOD

Současná situace ve zdravotnických profesích je poznamenána nedostatkem kvalifikovaných pracovníků na všech úrovních poskytované péče o nemocné. V případě všeobecných sester je mimo jiné problém v oblasti kompetencí, které jsou nepřenositelné a funkce všeobecné sestry je tak na většině pracovišť nenahraditelná. Existuje předpoklad, že nedostatek kvalifikovaných pracovníků v českém zdravotnictví bude nadále trvat, nemocných přibývá, péče o nemocné se prodlužuje a stává se obtížnější. Nároky mladých lidí na pracovní podmínky, finanční ohodnocení a ostatní benefity, ale i na osobní život a volný čas se zvyšují, a je na místě se ptát, zda je systém připraven tento nepoměr mezi nabídkou a poptávkou vyřešit. Vzhledem k diskutovanému nedostatku zdravotnických pracovníků napříč obory jak u nás, tak v zahraničí, je důležité odhalit, co studenty motivuje k výběru profese, proč v oboru setrvávají, event. proč by jej raději opustili.

K hlavním motivačním faktorům pro studium ošetřovatelství patří: touha pomáhat druhým, možnost pracovat v různých kontextech, pracovní příležitost, přátelé a příbuzní, kteří pracují jako všeobecné sestry, pozitivní image sester, předchozí pracovní/dobrovolnická zkušenost s péčí o druhé nebo péče o příbuzné, přitažlivost povolání sestry od dětství, sledování práce sester, negativní zkušenosti v jiné oblasti vzdělání nebo práce, selhání jiných plánů (Larsen, McGill a Palmer, 2003; Mooney, Glacken a O'Brien, 2008; Ferri et al., 2016).

Studenti oboru ošetřovatelství mají na počátku studia většinou nerealistická očekávání, která se v průběhu studia mění (Grainger a Bolan, 2006; Vanhanen a Janhonen, 2000). Tato nerealistická očekávání mohou vést k nespokojenosti během studia ošetřovatelství a jeho dobrovolnému ukončení (O'Donnell, 2011). Vanhanen a Janhonen (2000) uvádějí, že profesionální orientace je spojena s motivací k učení, realizací studia a bývá také prediktorem spokojenosti s prací.

CÍL PRÁCE

Cílem našeho výzkumu bylo zjistit, jaká je orientace studentů nelékařských zdravotnických oborů na péči a na profesní odbornost. Zajímalo nás, jaké jsou rozdíly v motivaci ke studiu a orientaci na ošetřovatelství mezi studenty oboru praktická sestra, diplomovaná všeobecná sestra a bakalářského oboru všeobecná sestra.

METODIKA

Průřezová studie probíhala na středních a vyšších zdravotnických školách a na vysokých školách (fakultách zdravotnických studií) v Plzeňském a Středočeském kraji. Data byla shromážděna anonymně pomocí dotazníku. Do studie byli zařazeni studenti oborů praktická sestra, diplomovaná všeobecná sestra a všeobecná sestra v bakalářském studiu. Na školách a v on-line průzkumu bylo rozdáno 268 dotazníků, návratnost byla 89 %, zcela

vyplněných bylo 193 dotazníků.

Dotazník obsahoval otázky demografické a otázky zaměřené na motivaci ke studiu a pro výběr budoucího pracovního místa. Ve studii byl využit nástroj Nursing Orientation Tool (Vanhanen, Hentinen a Janhonen, 1999). Dotazník obsahuje 17 výroků, které jsou hodnoceny na pětibodové Likertově škále. Nástroj je rozdělen do tří částí: 1) orientace na péči, 2) orientace na profesní odbornost, 3) orientace na rodinu (Vanhanen a Janhonen, 2000). Jednotlivé výroky v dotazníku byly přeloženy do českého jazyka metodou Translation/Back-Translation. Získaná data byla vyhodnocena vzhledem k celému vzorku respondentů a také v jednotlivých skupinách rozdělených dle stupně vzdělání. Pro základní stanovení vzájemné závislosti závislých proměnných a nezávislých proměnných byla použita metoda vícenásobné lineární regrese, analýza rozptylu ANOVA a dále byly vyhodnoceny hypotézy pomocí Mann-Whitney U testu a Kruskal-Wallis testu.

VÝSLEDKY

Studie se zúčastnilo 157 (81,3%) žen a 36 (18,7%) mužů, 147 (76,2%) respondentů je mladších nebo dosáhlo hranice 25 let, 46 (23,8%) respondentů je starších než 25 let. Obor praktická sestra studuje 106 (54,9%) respondentů, 28 (14,5%) studuje obor diplomovaná všeobecná sestra a 59 (30,6%) všeobecná sestra v bakalářském studiu.

Celkem 111 (57,5%) respondentů udalo, že má přímou pracovní zkušenost s ošetřováním nemocných. Základní zkušenost s ošetřováním nemocného v rodině má 89 (46,1%) studentů a 24 (12,4%) respondentů uvedlo, že ošetřovatelství je jejich hobby.

Ve studii jsme se zaměřily také na to, zda mají respondenti v průběhu vzdělávání problémy s motivací ke studiu, osobní problémy nebo vykazují nespokojenost s obsahem a metodami učiva. Zjistily jsme, že celkem 90 (46,6%) respondentů má problémy s motivací ke studiu, 51 (24,4%) studentů má při studiu nějaké problémy osobní povahy a 52 (26,9%) našich respondentů není spokojeno s obsahem a metodami učiva. Studenti oboru praktická sestra se nejčastěji potýkají s nízkou motivací ($n = 54$; 50,9%), ale překvapivě časté problémy s motivací mají také studenti bakalářského studia ($n = 26$; 44,1%). Studenti měli možnost se k této otázce volně vyjádřit. V odpovědích studenti nejčastěji uváděli, že ve výuce je zklamalo mnoho teorie na úkor praxe. Studenti diplomované všeobecné sestry mají nejvyšší skóre v osobních problémech ($n = 12$; 42,8%). Nejvyšší míru nespokojenosti s obsahem a metodami učiva v porovnání s ostatními kategoriemi vykazují studenti všeobecné sestry v bakalářském studiu ($n = 20$; 33,9%).

V oblasti setrvání v profesi jsou výsledky našeho šetření nadějně, celkem 144 (74,6%) studentů chce pracovat v oboru. V oboru praktická sestra je 77 (72,6%) respondentů rozhodnuto setrvat v oboru, u diplomované všeobecné sestry je to 24 (85,7%) respondentů. V bakalářském studiu chce zůstat v profesi všeobecné sestry 43 (72,9%) respondentů.

Výsledky dotazníku **Nursing Orientation Tool – Orientace na péči, Orientace na profesní odbornost** jsou uvedeny v tab. 1. Výsledky obou škál se u skupin rozdělených dle úrovně vzdělání studentů (praktická sestra, diplomovaná všeobecná sestra, bakalářské studium

všeobecná sestra) statisticky významně neliší (*Orientace na profesní odbornost* $p = 0,941$; *Orientace na péči* $p = 0,663$, na hladině významnosti 0,05).

Tab. 1 Výsledky škál Orientace na péči a Orientace na profesní odbornost (bodové hodnoty u jednotlivých studijních oborů a celkem)

Studium		Orientace na péči	Orientace na profesní odbornost
Praktická sestra	Průměr	16,97	17,92
	n	106	106
	SD	4,228	3,856
Všeobecná sestra Dis.	Průměr	17,64	17,68
	n	28	28
	SD	3,445	3,139
Všeobecná sestra Bc.	Průměr	16,81	17,97
	n	59	59
	SD	4,032	3,709
Celkem	Průměr	17,02	17,9
	n	193	193
	SD	4,053	3,699

Při zkoumání souvislostí jsme zjistily (viz tab. 2), že na konstrukci závislé proměnné **Orientace na péči** má vliv faktor *Pohlaví, Základní zkušenost s ošetřováním v rodině, Přímá pracovní zkušenost s ošetřováním nemocných, Ošetřovatelství jako hobby a Rozhodnutí setrvat v oboru*. Tyto proměnné míru orientace na péči/ošetřování nemocných ovlivňují kladně. Na konstrukci závislé proměnné **Orientace na odbornost** má pozitivní vliv pouze *Přímá pracovní zkušenost a Rozhodnutí setrvat v oboru*.

Tab. 2 Vliv jednotlivých faktorů na výsledky škál Orientace na péči a Orientace na profesní odbornost

Faktor	Orientace na péči	Orientace na profesní odbornost
Pohlaví	Má statisticky významný vliv ($p = 0,002$). Ženy jsou více orientované na péči o nemocné.	Nemá statisticky významný vliv ($p = 0,410$).
Základní zkušenost s ošetřováním	Má statisticky významný vliv ($p = 0,04$). Respondenti se základní zkušeností s ošetřováním vykazují vyšší míru orientace na péči.	Nemá statisticky významný vliv ($p = 0,315$).
Přímá pracovní zkušenost	Má statisticky významný vliv ($p = 0,001$). Respondenti s přímou pracovní zkušeností vykazují vyšší míru orientace na péči.	Má statisticky významný vliv ($p = 0,026$). Respondenti s přímou pracovní zkušeností vykazují vyšší míru orientace na profesní odbornost.
Ošetřovatelství jako hobby	Má statisticky významný vliv ($p = 0,031$). Respondenti s ošetřovatelstvím jako hobby vykazují vyšší míru orientace na péči.	Nemá statisticky významný vliv ($p = 0,062$).
Rozhodnutí setrvat v oboru	Má statisticky významný vliv ($p = 0,000$). Respondenti s ošetřovatelstvím jako hobby vykazují vyšší míru orientace na péči.	Má statisticky významný vliv ($p = 0,000$). Respondenti s ošetřovatelstvím jako hobby vykazují vyšší míru orientace profesní odbornost.
Věková kategorie	Nemá statisticky významný vliv ($p = 0,649$).	Nemá statisticky významný vliv ($p = 0,129$).
Úroveň vzdělání	Nemá statisticky významný vliv ($p = 0,925$).	Nemá statisticky významný vliv ($p = 0,338$).
Problémy v období studia	Nemá statisticky významný vliv ($p = 0,226$).	Nemá statisticky významný vliv ($p = 0,863$).

Na závěr studie jsme se zaměřily na motivační faktory pro výběr budoucího pracovního místa. Hlavním motivačním faktorem pro všechny úrovně studia ošetřovatelství bylo platové ohodnocení (80,2% respondentů oboru praktická sestra, 65,7% respondentů oboru diplomovaná všeobecná sestra, 77,9% respondentek oboru všeobecná sestra v bakalářském studiu). Druhým významným motivačním faktorem byl dobrý

pracovní kolektiv (12,3% respondentů oboru praktická sestra, 23,6% respondentů oboru diplomovaná všeobecná sestra, 11,9% respondentek oboru všeobecná sestra v bakalářském studiu).

DISKUSE

V našem výzkumu mělo 57,5% respondentů již během studia přímou pracovní zkušenost s ošetřováním nemocných a 46,1% mělo zkušenost s ošetřováním nemocného v rodině. Tyto zkušenosti jsou zřejmě velmi důležitým prediktorem pozitivního vztahu k ošetřovatelství a k motivaci pracovat v tomto oboru. Ve studii Ten Hoeve et al. (2016), kde mělo také 50% studentů zkušenosti s ošetřováním nemocných, byl tento fakt nejdůležitějším pozitivním faktorem vlivu na orientaci a postoj k ošetřovatelství. Studenti s většími zkušenostmi s ošetřováním nemocných v rodině nebo s prací ve zdravotnictví si častěji vybrali kariéru v oboru a dokončili svá studia (Prymachuk, Easton a Littlewood, 2009; Larsen, McGill a Palmer, 2003; Miers, Rickaby a Pollard, 2007).

Otázka spokojenosti studentů se studijním programem, obsahem a metodami výuky by stála jistě za hlubší prozkoumání. V naší studii jsme zjistily, že celkem 26,9% našich respondentů není spokojeno s obsahem a metodami učiva. U studentů bakalářského oboru všeobecná sestra to bylo dokonce 33,9% respondentů. Celkem 46,6% našich respondentů má problémy s motivací ke studiu. Během studia procházejí studenti ošetřovatelství neustále procesem integrace do své zvolené profese. Přizpůsobují svá očekávání vysokoškolského studia a praktické výuky novým znalostem a zkušenostem. Důležité je, aby studenti vstupovali do studia s reálnými očekáváním a měli pozitivní zkušenost s výukou. Faktory, které vedou studenty k ukončení studia, jsou neefektivní podpurné mechanismy vzdělávacích institucí, velký rozdíl mezi očekáváním a realitou, neuspokojivé zkušenosti z praxe, nečekaně vysoká zátěž v učení a finanční problémy (Hamshire, Willgoss a Wibberley, 2013; Chan et al., 2019). Ve slovních odpovědích studenti uváděli, že ve výuce je mnoho teorie na úkor praxe, obdobně jako ve výzkumu Clements et al. (2016). Tento výzkum také poukazuje na důležitost pozitivních zkušeností z praxe, kladný vztah s mentory a budování profesní identity studentů, jako na významné faktory, které redukuje odchod studentů z oboru. Také Chan et al. (2019) uvádí, že efektivní podpora jako např. kvalitní mentoring a emoční podpora studentů může jejich odchod ze studia redukovat.

Úbytek studentů během studia ošetřovatelství je problémem v celém světě a může být také jedním z faktorů nedostatku sester v praxi (Ten Hoeve et al., 2017; Chan et al., 2019). Ze studia odchází nebo si nevybírá ošetřovatelství jako svoji kariéru asi 25% studentů ošetřovatelství v Británii (Fowler a Norrie, 2009), 24,5% v Austrálii (Gaynor et al., 2007), 45% v Kanadě (Bolan a Grainger, 2009) a 50% v některých ošetřovatelských programech ve Spojených státech (Brown a Marshall, 2008). V Hongkongu je to asi 5% (Watson et al., 2008). V naší studii uvedlo 25,4% studentů, že v profesi sestry nechce setrvat.

V případě průzkumu orientace na ošetřovatelství/ošetřování jsme naše výsledky srovnávaly s autorkou původní studie. Ve výzkumu Vanhanen a Janhonen (2000) bylo zjištěno,

že rozdílné studijní obory mají vliv na míru orientace na péči a na profesní odbornost. My jsme tento fakt neprokázaly, míra orientace nezávisela na aktuálně studovaném oboru. Zjistily jsme, že na Orientaci na péči i na Orientaci na profesní odbornost má signifikantní vliv *Přímá pracovní zkušenost a Rozhodnutí setrvat v oboru*. Tato naše zjištění se shodují s výzkumem Salamonson et al. (2014). V tomto longitudinálním výzkumu z Austrálie je uvedeno, že studenti, kteří si vybrali ošetřovatelství jako studium první volby, daleko častěji dokončili studium než ti, kteří chtěli studovat jiný obor. Tito studenti byli častěji starší a měli již *pracovní zkušenost v oboru*. Existuje tedy spojení mezi rozhodnutím pro kariéru v ošetřovatelství a dokončením studia. Dalším zjištěním bylo, že studenti – muži nedokončili studium častěji než studentky-ženy. To odpovídá i závěrům výzkumu McLaughlin, Muldoon a Moutray (2010). Také v naší studii bylo prokázáno, že ženy jsou signifikantně více orientovány na ošetřovatelství než muži. Ve výzkumu Vanhanen a Janhonen (2000), který probíhal u studentů ošetřovatelství (n = 184) ve Finsku, to bylo naopak.

V závěrečné části výzkumu jsme se ptaly na motivační faktory pro výběr budoucího pracovního místa. Respondenti se souhlasně vyjádřili k významu platového ohodnocení. Mzda je nejsilnějším motivačním faktorem nejen pro studenty, ale také pro všeobecné sestry v praxi (Rambousková a Ratislavová, 2018). Současný trend plošného zvyšování platu, příplatků a atraktivita benefitů by se mohly stát významnou součástí řešení nedostatku zdravotnických pracovníků.

Limity našeho výzkumného šetření jsou především dané malým vzorkem respondentů a nerovnoměrným rozdělením respondentů ve skupinách, které jsme porovnávaly. Orientace na ošetřovatelství není jistě jediným faktorem, který ovlivňuje setrvání studentů v oboru ošetřovatelství, zároveň však naše studie odhalila řadu možných souvislostí, na které by se měly zaměřit další výzkumná šetření.

ZÁVĚR

Vzhledem ke stále se měnícím formám studia v profesi sestry v České republice není překvapivé, že mezi respondenty převládá nedůvěra (vyjádřená nízkou motivací ke studiu a nespokojeností s obsahem a metodami výuky). Systém vzdělávání je nestabilní, a přestože mladí lidé v ideálním případě vstupují do profese s cílem realizovat se v oblasti, která je pro ně smysluplná, má dostatečnou prestiž a je náležitě ohodnocena, jsou konfrontováni s nedokonalým vzděláváním a rozdílnými kompetencemi. Víme, že se potýkáme se stejným problémem jako většina civilizovaných zemí, kde nejnovější přístrojové vybavení a nejsložitější digitální systémy nenahradí práci sestry. Je tedy na místě zamyslet se nad opravdovým významem profese, přestat tento význam přehlížet, snižovat, nebo znehodnocovat a učinit z tohoto zaměstnání profesi, která bude nést atributy třetí nejprestižnější profese, tak jak byla dle průzkumu (Česká tisková kancelář, 2016) vyhodnocena. Většina zdravotnických systémů ve světě se potýká s nedostatkem kvalifikovaného personálu na všech úrovních poskytovaných zdravotnických služeb. Je tedy důležité odhalit příčiny a řešit následky pro zachování kvalitní a dostupné péče.

Výsledky naší studie naznačují, že pozitivní orientace na ošetřovatelství a zkušenosti s ošetřováním nemocných mohou být jedním z prediktorů úspěšného ukončení studia ošetřovatelství a setrvání v oboru.

Literatura

BOLAN, Ch. and GRAINGER, P. Students in the BN program – Do their perceptions change?. *Nurse education today*. 2009, vol. 29, no. 7, p. 775–779. ISSN 0260-6917.

BROWN, J. and MARSHALL, B. L. A historically black university's baccalaureate enrollment and success tactics for registered nurses. *Journal of professional nursing*. 2008, vol. 24, no. 1, p. 21–29. ISSN 8755-7223.

CLEMENTS, A. J., KINMAN, G., LEGGETTER, S. et al. Exploring commitment, professional identity, and support for student nurses. *Nurse education in practice*. 2016, vol. 16, no. 1, p. 20–26. ISSN 1471-5953.

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Povolání sestry je podle průzkumu prestižní, plat tomu neodpovídá* [online]. 3. 5. 2016. [cit. 17. 1. 2020.] Dostupné z: <http://www.zdravotnickydenik.cz/2016/05/povolani-sestry-je-podle-pruzkumu-prestizni-plat-tomu-neodpovida/>.

FERRI, P., LAFFI, P., ROVESTI, S. et al. Motivational factors for choosing the degree course in nursing: a focus group study with nursing students. *Acta bio-medica: Atenei Parmensis*. 2016, vol. 87, no. 2, p. 19–27. ISSN 0392-4203.

FOWLER, J. and NORRIE, P. Development of an attrition risk prediction tool. *British journal of nursing*. 2009, vol. 18, no. 19, p. 1194–1200. ISSN 0966-0461.

GAYNOR, L., GALLASCH, T., YORKSTON, E. et al. The future nursing workforce in Australia: baseline data for a prospective study of the profile, attrition rates and graduate outcomes in a contemporary cohort of undergraduates. *Australian Journal of Advanced Nursing*. 2007, vol. 25, no. 2, p. 11–20. ISSN 0813-0531.

GRAINGER, P. and BOLAN, Ch. Perceptions of nursing as a career choice of students in the Baccalaureate nursing program. *Nurse education today*. 2006, vol. 26, no. 1, p. 38–44. ISSN 0260-6917.

HAMSHIRE, C., WILLGOSS, T. G. and WIBBERLEY, Ch. What are reasonable expectations? Healthcare student perceptions of their programmes in the North West of England. *Nurse education today*. 2013, vol. 33, no. 2, p. 173–179. ISSN 0260-6917.

CHAN, Z. C. Y., CHENG, W. Y., FONG, M. K. et al. Curriculum design and attrition among undergraduate nursing students: A systematic review. *Nurse education today*. 2019, vol. 74, p. 41–53. ISSN 0260-6917.

LARSEN, P. D., MCGILL, J. S. and PALMER, S. J. Factors influencing career decision: perspectives of nursing students in three types of programs. *Journal of nursing education*. 2003, vol. 42, no. 4, p. 168–173. ISSN 0148-4834.

McLAUGHLIN, K., MULDOON, O. T. and MOUTRAY, M. Gender, gender roles and completion of nursing education: A longitudinal study. *Nurse education today*. 2010, vol. 30, no. 4, p. 303–307. ISSN 0260-6917.

MIERS, M. E., RICKABY, C. E. and POLLARD, K. C. Career choices in health care: is nursing a special case? A content analysis of survey data. *International journal of nursing studies*. 2007, vol. 44, no. 7, p. 1196–1209. ISSN 0020-7489.

MOONEY, M., GLACKEN, M. and O'BRIEN, F. Choosing nursing as a career: a qualitative study. *Nurse education today*. 2008, vol. 28, no. 3, p. 385–392. ISSN 0260-6917.

O'DONNELL, H. Expectations and voluntary attrition in nursing students. *Nurse education in practice*. 2011, vol. 11, no. 1, p. 54–63. ISSN 1471-5953.

PRYJMACHUK, S., EASTON, K. and LITTLEWOOD, A. Nurse education: factors associated with attrition. *Journal of advanced nursing*. 2009, vol. 65, no. 1, p. 149–160. ISSN 0309-2402.

RAMBOUSKOVÁ, A. a RATISLAVOVÁ, K. Motivace v profesi všeobecných sester. *Ošetřovatelské perspektivy*. 2018, roč. 1, č. 2, s. 29–37. ISSN 2570-785X.

SALAMONSON, Y., EVERETT, B., COOPER, M. et al. Nursing as first choice predicts nursing program completion. *Nurse education today*. 2014, vol. 34, no. 1, p. 127–131. ISSN 0260-6917.

TEN HOEVE, Y., CASTELEIN, S., JANSEN, W. et al. Nursing students' changing orientation and attitudes towards nursing during education: A two year longitudinal study. *Nurse education today*. 2017, vol. 48, p. 19–24. ISSN 0260-6917.

TEN HOEVE, Y., CASTELEIN, S., JANSEN, W. et al. Predicting factors of positive orientation and attitudes towards nursing: A quantitative cross-sectional study. *Nurse education today*. 2016, vol. 40, p. 111–117. ISSN 0260-6917.

VANHANEN, L. and JANHONEN, S. Factors associated with students' orientations to nursing. *Journal of advanced nursing*. 2000, vol. 31, no. 5, p. 1054–1062. ISSN 0309-2402.

VANHANEN, L., HENTINEN, M. and JANHONEN, S. Students' orientations to nursing at the beginning of nursing education. *Vård i Norden*. 1999, vol. 19, no. 3, p. 18–23. ISSN 0107-4083.

WATSON, R., DEARY, I., THOMPSON, D. et al. A study of stress and burnout in nursing students in Hong Kong: a questionnaire survey. *International journal of nursing studies*. 2008, vol. 45, no. 10, p. 1534–1542. ISSN 0020-7489.

Kontakt

Mgr. Kateřina Ratislavová, Ph.D.
Fakulta zdravotnických studií, Západočeská univerzita v Plzni
Katedra ošetrovatelství a porodní asistence
Husova 664/11, 301 00 Plzeň 3, Česká republika
ratislav@kos.zcu.cz